

הלכות קריאת שמע סימן סב סג

לגמרי, דאסור להרהר בדבריהתורה במקום השנוי (ב"י סי' פ"ה): ה' צריך שליח צבור להשמיע קולו ב'שמע ושאל' * כדי שישמעו הקהל וימליכו שם שמים בחדר:

סג לישב בשעת קריאת שמע ולא יישן, וכו' ט' סעיפים:

א * קורא אותה (א) מהלך או עומד או שוכב או רוכב על גבי בהמה או יושב, * אבל לא (ב) פרקדן, דהינו שפניו טוחות בקרקע, או משלך על גבו ופניו למעלה, אבל קורא והוא שוכב על צדו: הגה * (מאמר ג) שצריך שוכב ואיכא טרקה (ב) [לעמוד] (ה"י פ' שמיטה), ואם הנה בעל פשו הרבה (ד) ואינו יכול להתהפך על צדו דאז שיהיה חולה, * נוטה מעט לצדו וקורא: ב (ה) מי שרוצה (ז) להחמיר (ו) לעמוד כשהוא יושב ולקרותה מעמד (ח) נקרא (ט) עברין: ג (ט) הנה מהלך בדרך ורצה לקרות קריאת שמע (י) צריך לעמוד (יא) בפסוק (יז) ראשון: ד * עקר הפננה הוא בפסוק ראשון, הלכך

שערי תשובה

[ב] לעמוד. עכ"ה. ועין שו"ת שבת יצחק ח"א ישיב על מה שהקשו על דברי הר"מ מנח שהביא הכ"ס דאם חולה ובעל פשו יחליט לישב מלקמן סי' נג שפורא בהפנות פנים ע"ש וק"ל מבר ג"כ מה דקשה בפרוש מלך פרקדן ע"ש: [ד] ראשון. עכ"ה. ועין בית יצחק סי' עא דבקרן אף שמהני בעצמו אי"צ לעמוד, ובירוכב אף שאחר מהני בהמה צריך לעמוד ע"ש, ובא"ר כסב דהכי מספד ע"ש:

כתב ב"ש פ"ו דב"ק סימן מא: מי שמתחמיר בפני רבים בדרך שמתר ואיכא למחש' להקרא מגדלין אותו, ואם ירדע שעושה לשם שמים אין מגדלין אותו, ואם מתחמיר בפני רבו ורבו מקל מגדלין אותו אפילו עבד לשם שמים, ואפילו אין פשוט כל כך להחמיר לא יחמיר נגד רבו אם לא שיש לו ראייה לסתור דבריו עכ"ל: (ג) עברין. בדאמרינן בפרק בירה מאן דעבר אדרבנן שרי למקריה עברא: (ד) ראשון. וה"ה רוכב מהלך דמי, אבל אם יושב בעגלה או בספינה שפיר יוכל לכוון, ט"ו ופ"ח. אבל הכ"ס כתב דלא אפרן אלא במהלך ברגלי אבל רוכב על בהמה או יושב בקרון יוכל לכוון היטב ואינו צריך לעמוד, ולכן

באר הגולה

להחמיר משום שהוא אנוס על הברכה שאינו יכול לקר' (א), דנה היה שיק לומר רק אם היו אומרים חז"ל שהוא מצוה לקר', ובאמת הלא אמרו חז"ל ברכות דף לו דאסור להתנה בלי ברכה, וכעין זה מוכח מסגן אברקם בסימן יג, עין שם. ולכך נה, הלא יכול לצאת מהפרקצין ולברך ולשאת, או על-כ"פ פנים לכנס בבית אקצעי שח המפרקצין ויהיה שם ברכה: * כדי שישמעו רבו. ואפילו מי שאינו מתפלל שח צריך לאמר גס-כן עמכם, וידלקמן בסימן סה. וטוב שיקח אז שלא לצאת בזה וידי קריאת שמע (א), כדי שיקים אחר-כך ברכות עם קריאת שמע דבר-תורה (פמ"ג): * אבל לא פרקדן, ובירעבד יצא, פמ"ג: * מאמר שצריך שוכב. עין במשנה בירוח. והנה גל זה הוא רק לפי דעת הג"ה דססם בשיטת רבנו יונה, אבל בבית-יוסף פסק קהפוסקים שחולקין על רבנו יונה וסבירא להו דאפילו להתחלה מותר לישב על צדו ולקרא (א), דעל צדו מושב אינו נקרא דרך גאונה. והנה הלכה משמע מדברי העלתי-מדי וט"ו ומגן אברקם דיש להפסס בבית-יוסף, וכן פסק הסגן גבורים, אמנם בספר אליה וזאת פוסק קהר"א וכן במשפחות וכן מצד דמדין עם קה"א, וכן בחדישי ר' אקיאב אינו מצדד לומר ולהחמיר יש לפסוק דעת הרבנו יונה, עין שם, על-כן בודאי יש להחמיר להתחלה: * נוטה מעט לצדו וקורא. עין בפרי-מגדים שכתב, דאם קשה עליהם הליכה והצמדיה יכולים אפילו להתחלה לילך

באר היטב

מקום שאינו נקי אסור להרהר גסח הק"ש רק שיהיה שמתחב לקרות ק"ש וברכותיה ויצטרע על שאינו יכול לעשות מן ויש לו שבר על נה: (ב) לעמוד. ממהם הוא דהקמב"ם שהוא מרה דהאי דינא ס"ל אפילו להתחלה מותר כשנוטה לגמרי על צדו, ט"ו מ"א ע"ה, מיהו הינו דוקא על צדו ממש אבל בנוטה מעט על צדו אסור א"כ הוא בעל פשו: (ג) להחמיר.

כתב ב"ש פ"ו דב"ק סימן מא: מי שמתחמיר בפני רבים בדרך שמתר ואיכא למחש' להקרא מגדלין אותו, ואם ירדע שעושה לשם שמים אין מגדלין אותו, ואם מתחמיר בפני רבו ורבו מקל מגדלין אותו אפילו עבד לשם שמים, ואפילו אין פשוט כל כך להחמיר לא יחמיר נגד רבו אם לא שיש לו ראייה לסתור דבריו עכ"ל: (ג) עברין. בדאמרינן בפרק בירה מאן דעבר אדרבנן שרי למקריה עברא: (ד) ראשון. וה"ה רוכב מהלך דמי, אבל אם יושב בעגלה או בספינה שפיר יוכל לכוון, ט"ו ופ"ח. אבל הכ"ס כתב דלא אפרן אלא במהלך ברגלי אבל רוכב על בהמה או יושב בקרון יוכל לכוון היטב ואינו צריך לעמוד, ולכן

משנה בירוח

ההוא מטנף לגמרי, לא יתרה גסח קריאת שמע או הברכה (א), רק (ב) יחשב בלבו שמתחב ואינו יכול לקים ויצטרע על נה, וה' יראה ללכת לתן לו שבר המהשכה בין שהוא אנוס. ונראה פשוט דהשמות בבית-המרחץ שלא בדיון עושין, דהרי שם אסור אפילו התורה, ואינו אנוס לשתיה זו. ועין לקמן בסימן פד מה שאכתב שם בשם הפרי-מגדים בענין זה: א (א) מהלך. עין לקמן בסעיף ג: (ב) פרקדן. ואפילו (ג) משה מעט על צדו גס-כן אסור, מפני שנראה כמקבל עליו על מלכות שמים דרך שורה וגאונה: (ג) שצריך שוכב. רוצה לומר, ופשוט (ג) כל מה שעליו ואיכא טרח לעמוד ולתור וללכשם, אבל אם שוכב בחלוקו צריך לעמוד. ועין בבאור הלכה: (ד) ואינו יכול וכו'. אבל אם יכול להתהפך על צדו אפילו (ג) רק בפסוק ראשון לכד, מחבב לעשות כן, וכל-שכן אם יכול לקרותה בשישיבה: (ה) מי שרוצה וכו'. דהלכה בבית-הלל דסבירא להו דהא דכתיב "ובקומץ" אין הפננה בעמידה, דרצת בית-שמואי, אלא בזמן שדרך בגי' אדם לקום ממשתם, ואסור לו להחמיר לעשות בבית-שמואי. (ד) ואפילו אם אין הכי אסור, ובין (ס) ביום ובין בלילה: (ז) ואף-על-פ"כ אין צריך בזה לחזר ולקרות בירעבד (פמ"ג ע"ש ועין בספר מטה-יהודא): (ו) להחמיר. כתב ב"ס של שלמה פרק ז דבבא קמא סימן מא: מי שמתחמיר בפני רבים בדרך שמתר ואיכא למחש' להקרא, מגדלין אותו, והינו אם אותו הדבר פשוט התרו בכל ישראל [פמ"ג]. ואם ירדע שעושה לשם שמים, אין מגדלין אותו. ואם מתחמיר בפני רבו ורבו מקל, מגדלין אותו אפילו עבד לשם שמים; ואפילו אם אינו פשוט כל כך להחמיר לא יחמיר נגד דבריו רבו, אם לא שיש לו ראייה לסתור דבריו, עד כאן לשונו: (ז) לעמוד. דוקא בזה הוא דאסור, משום שנראה לכל דמיון חקרא עקבד, אבל (ו) אם עומד יכול לישב, דאז אינו נראה דמיון חקרא עקבד רק משום דצריך לישב. ודוקא בשחרית, אבל (ו) בערבית אין לו להטות ולישב שצמוד, דנראה דעושה בבית-שמואי: (ח) נקרא עברין. בדאמרינן בפרק בירה, דמאן דעבר אדרבנן שרי למקריה עברא: (ט) עברין. כתב אליה רבה בשם מהרש"ל, דביום-הספורים כלי עלמא מודים דשרי לעמוד, דאינו עושה משום יתרא אלא מצותו בכה, רוצה לומר, להדמות אז למלאכים שנקראים עומדים: והפרי-מגדים אוסר גם בזה: ג (ט) הנה מהלך. אף-על-גב דלעיל סעיף א משמע דמן היינו מותר לקרות כשהוא מהלך, מכל מקום מצוה מן המבחר לעמוד בשעת פסוק ראשון (א), דהוא עקר קריאת שמע, לפי שאינו מושב כל-כך ואינו יכול לכוון כשהוא מהלך באשר הנה עומד. ובירעבד אם קרא כשהוא מהלך, אינו צריך לחזר ולקרות [פמ"ג]: (י) צריך לעמוד. רוצה לומר, להתעכב במקום אחד, ומתר לקרותה בין בעמידה ובין בשישיבה, ואפילו (ס) לקריאת שמע של ערבית, דדוקא אם משנה מעמידה לשישיבה אסור לקריאת שמע של ערבית, משום דנראה שעושה בבית-שמואי, מה שאין כן מהליכה לשישיבה. ויושב בקרון או בספינה (ט) אינו צריך לעמוד, דיוכל לכוון היטב, עין בשערי-תשובה ובפרי-מגדים (א), ובירוכב על בהמה, יש דעות (י) בין האחרונים, (יא) וכן (להחמיר): (יא) בפסוק ראשון. ויברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד" (יז) בכלל

שער הציור

(ב) שליח ופרישה: (ב) ברכות י"ג ע"ב: (ג) מגן אברקם: (ג) פשוט: (ד) פרי-מגדים: (ה) בית-יוסף וכן כתב בהקדא בסידור רב עמרם, עין שם: (ו) עשרת זקנים ואלה רבה ומגן-גבורים, דלא בפרי-מגדים שפסקם בזה: (ז) פרי-מגדים ומגן-גבורים הסכימו להכ"ח ודלא כאלה רבה: (ח) פרי-מגדים: (ט) ב"ח וט"ו ושא" (י) עין ב"ח וט"ו וסי' אדם: (יא) פרי-מגדים ושערי-תשובה: (יז) לבוש ומגן אברקם:

הלכות קריאת שמע סימן סג סד

אם קרא ולא כן לבו (יב) בפסוק ראשון (יג) לא יצא ידי חובתו (יד) * וחזרו (ט) וקורא, ונאפלו למאן דאמר מצות אינן צריכות כונה (טו) מודה הכא: ה' ט"א הנה ישן, מצעירים אותו ומעירים אותו עד שיקרא פסוק ראשון והוא יער ממש. מכאן ואילך אין מצעירים אותו כדי שיקרא והוא ער ממש, *שאף-על-פי שהוא קורא (י) (טז) מתנגנים יצא: הגה רד"ן שחזי ונכחור עין לקמן סימן צט סעיף א: ו' י'הקורא קריאת שמע (יז) * לא (י) ירמוז בענינו ולא יקריץ בשפתיו ולא יראה באצבעותיו (יח) בפרשה (ט) ראשונה, שהוא עקר קבלת על מלכות שמים, למפני שנראה בקורא צראי, וכתוב 'ודברת בם' ודרשינן עשה אותם קבע: ז' הנה עוסק במלאכה ורצה לקרות קריאת שמע, יתבטל ממלאכתו (יט) עד שיקרא פרשה ראשונה, כדי שלא יהא בקורא צראי: ח' יתאמנין וכן פעל הפית שהיו עושים מלאכה בראש האילן או בראש שורת הבגדן קורין קריאת שמע במקומם ואינם צריכים לירד: ט' הפתח אף-על-פי שמשאו (כ) על כתפו קורא קריאת שמע, אכל לא יתחיל בשעה שטוען ולא בשעה שפורק מפני שאין לבו מנוח:

סד דין השוועה בקריאת שמע, ובו ד' סעיפים:

א * קראה למפרע (א) לא יצא. * כמה דברים אמורים, בסדר (ב) הפסוקים, אכל אם הקדים פרשה לחברתה אף-

א בקרוב ט"ו ב ר"מ
פרק ב מהלכות
קריאת שמע

באר היטב

ראשון בבגדו לאחר ששים ק"ש צריך לחזור לראש, מ"א ועין במ"א סי' סד ס"ק א: (י) מתנגנים יצא. וה"ה אנס אחר. עין בספר מנחת כהן ובפר"ח סימן סז במ"א סי' זה אי ק"ש דאוריקא הוי רק פסוק ראשון או פרשה ראשונה ושניה או ג' פרשיות ע"ש. ועין בהקדמות בספר קריית ספר: (י) ירמוז. משמע קצת ביטול דף יט דאפילו לצורך מצוה אסור לרמוז, מ"א: (ט) ראשונה. והקדמים לא כתב בפרשה ראשונה, דגם בפרשה שניה איבא אסורא אלא דלא הוי מנגה אלא בפרשיות ראשונה, כפי משנה, הרי"ם, מ"א. ונראה לי דלצורך מצוה מתיר לרמוז בפרשה שניה אף להקדמים, דאליכ קשה על רב הירש הנה מתיר בידה בן קבולט

משנה ברורה

פסוק ראשון הוא, (יג) ויש מחמירין עד "על לבבך" (יג), ומשם והלאה (יד) מתיר לקרותה בהליכה או בעמידה: ד' (יב) בפסוק ראשון. עין סעיף קטן יא דהוא הדין "ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד", (טו) ואם לא כן בו, גס-פן צריך לחזור ולקרות בבגדו (יג): לא יצא. אפילו (טו) אם קדם שהתחיל לקרות נתפס לקיים בהקריאה המצוה-עשה דקריאת שמע, מכל מקום כל שבאמצע פנה לבו לדברים אחרים (טז) הרי לא קבל עליו מלכות שמים בהקדמת הלב (יז): (יד) וחזרו וקורא (יז). (יח) בלחש, שלא יתנה נראה במקבל שתי רשיות חס ושלום, ועין לעיל בסימן סא במשנה ברורה סעיף קטן כב. ונאפלו (יח) אם כבר קרא כל פרשת "שמע" - והיה אם שמע" ואחר-כך נזכר שלא קרא פסוק ראשון בבגדו, צריך לחזור ולקרות כל הפרשה "שמע", דאם לא יקרא רק הפסוק ראשון הוי בקורא למפרע דאינו יוצא, כדלקמן בסימן סד. ואם נזכר באמצע פרשת "הנה אם שמע", (יט) יאמר עד "ויאמר" ויתחיל ויקרא "שמע" עד "הנה אם שמע" ויחזור לפרשת "ויאמר" (יז): (טו) מודה הכא. דאף-על-פי שאין מתפסל לצאת כזה ידי המצוה, על-כל-פנים צריך פננת הלב בכל פסוק ראשון, כדי שיקבל עליו על מלכות שמים: (טז) מתנגנים (טז). והוא הדין (כ) אנס אחר מתבטל כוונתו, יצא דהרי על-כל-פנים קרא פלה, אכל אם נשתמע בשנה ולא קרא, לא יצא (כ), דהרי על-כל-פנים צריך לקרותה פלה. ודע (כא) דיש שלש דעות בין הפוסקים: יש אומרים דרק פסוק ראשון בלבד הוא מן התורה, ויש אומרים דכל הפרשה ראשונה הוא מן התורה, ויש אומרים דגם השניה הוא מן התורה (כב); ופרשה ציצית לכלי עלמא הוא מן התורה, כדי להזכיר וציאת מצרים, ותקנו להזכיר בומן קריאת שמע. ועין לקמן בסימן סז במשנה ברורה ובשערי תשובה שם: ו' (יז) לא ירמוז (כג). ונאפלו לרוב (כד) מצוה אסור לרמוז (כד), וכל-שכן שאסור לשאף (כז) טבאק בקריאת שמע (כז): (יח) בפרשה ראשונה. ויש מחמירין (כד) גם בפרשה שניה: אף לדבר-מצוה לכלי עלמא מתיר לרמוז בפרשה שניה (כז), אכל (כז) להפסיק להדיא לא. ועין לקמן בסימן סז: ז' (יט) עד שיקרא וכו'. משמע דמפאן ונהלאה מתיר אפילו בברכות קריאת שמע, וכן מבאר בהדיא בסימן סז בבית יוסף בדבור המתחיל ומ"ש רק אם ארעו וכו', עין שם, ועין לקמן בסימן קצא ב"ט סעיף קטן א, וצריך עיון גדול (כז): ט' (כ) על כתפו. ונאפלו (טו) אם המשא הוא של ד' קבין, דלגבי תפלה אסור לקמן בסימן צז סעיף ה, לגבי קריאת שמע מתיר (כז): א' (א) לא יצא. שאמר "והיו הדברים האלה" וגו', בהנחתו יהו; ואף פרשת "ויאמר", כשתקנו רבנן לאמרה משום מצות זכירת ציצית מצרים, גס-פן כעין זה תקנוה: (ב) הפסוקים. וכל-שכן אם סרס את התבות [פמ"ג]:

שער הצינ

(יג) ב"ח: (יד) ט"ו ומגן אברהם, דלא כפ"ח: (טו) פרי-מגדים: (טז) מוכח מבית יוסף בשם הרשב"א: (יז) אחרונים: (יח) מגן אברהם: (יט) דרך-החיים: (כ) מגן אברהם: (כא) פרי-מגדים ע"ש: (כב) מגן אברהם: (כג) חז"א: (כד) מגן אברהם בשם הפוסקים: (כז) בן מוכח בימא י"ט ע"ב: (כו) הגר"א:

ח הרשב"א שם
ט שם י בן פרשו
הראש ורבנו יונה
ושם שם רב האי
כ יוסא י"ט ל הרי"ף
דקרבן
מ שם בנקרא ט"ו
נ שם ס וישלמי
ה ע"א

פסוק ראשון בלחור לא אמרין רובב במהלך דמי ע"ש. עוד למד הכ"ח מדמים הנמכים והשאר קורא כשהוא מהלך דמיל דאסור לעמוד כל הפרשה דנראה כעושה כב"ש, ושי' חולק עליו וכתב דליכא קפידא אלא ביושב ועומד משא"כ במהלך ועומד דבנה ב"ה נמי מודה דשפיר עבד, וכ"כ ה"מ דאין אסור במי שעומד כל הפרשה. ופשוט דבשכמל"ו בכלל פסוק ראשון הוא, בלחש, והכ"ח כתב דצריך לעמוד עד על לבבך, ועין לעיל סימן נח סעיף ג: (ס) וקורא. ר"ל בלחש כמש"ל סי' סא ס"ק ט, או מתחיל איה זמן ואח"כ חזרו וקורא, דלא משתקין אותו אא"כ קורא ב"פ צופים, עין ט"ז. ואם נזכר שלא קרא פסוק

באור הלכה

ולשכב מעט על צדו ולקרא אם אינם יכולים על צדו ממש: * וחזרו וקורא. עין בפרי-מגדים דמסתפק אם הוא מדאורייתא או מדבריהם (יג): * שאף-על-פי שהוא קורא וכו'. עין במשנה ברורה. ואם נזכר משנה ואינו יודע באיזה מקום הוא עומד, עין לקמן בסימן סד סעיף ב במשנה ברורה שם: * לא ירמוז. עין במשנה ברורה דיש מחמירין גם בפרשה שניה, ומכל מקום נראה לי דיש להקל בפרשה שניה למי שרגיל הרבה בשאיפת טבאק ואי אפשר לו לבזבז מחמת זה, עין לקמן בסימן קד בשערי תשובה סעיף קטן (כז): * כמה דברים אמורים בסדר הפסוקים. אם קרא פסוק "והיו הדברים" וגו' קדם "ואתה" לחזר וקרא רק פסוק "והיו הדברים" ולא "ואתה", אף דבעת הקריאה נראה אחר "והיו הדברים", מכל מקום עקשו הוא בסדרן. וראה מיומא דף ס בסעודה: הקדים דם השעיר לדם הפר וכו', עין שם. ולפי זה אם נאמר דפסוק ראשון בלבד הוא מדאורייתא, לא יציר המעט ד"והיו" רק אם שנה התבות של "שמע" למפרע, דאם קרא הפסוק "שמע" לבסוף בודאי יצא. ואין לדחוק דהקא גרע, כיון דבעת הקריאה היתה נקראת בהפוך הפרשה ועמה אינו מסתנה, דנה אינו, דאדברה מסתבא דהקא צריך, דלא גרע מאם לא קרא שאר הפסוקים כלל: * אף-על-פי שאינו רשאי יצא וכו'. עין בבאור הגר"א בסעיף ב שקתב ונהלאה מוכח מהתוספתא דלא מקריבים, ורוצה לומר דמירבנן לא יצא בכל גווי, וכן בספר-מגדים במשכבות וכן מפסק בזה דאימא דמירבנן לא יצא. ודע דהפרי-מגדים הניח בצריך עיון בעקר הדין, למה בכתבת הפרשיות פסק השלחן-ערוך ביונה-דעה בסימן רפח וכן מקריבים גופא דפסול שלא כסדרן, אף דשם גס-פן אין הפרשיות סמוכות זה אחר

הלכות קריאת שמע סימן סג סד

ביאורים ומוספים

[משנב"ס"ק יא]

וְלֹא מִחֲמִירִין עַד "עַל לִבְכָּךְ"⁽¹³⁾.

(13) והטעם שלדעה זו יש לעמוד עד 'על לבבך', ביאר הא"ר (ס"ק ט) שדעה זו סוברת שלקרא קריאת שמע בשעה שהולך דינו חמור יותר ממי שאינו מכוון, כדי שלא יראה כקורא קריאת שמע בדרך עראי.

[משנב"ס"ק יב]

וְאִם לֹא כֵּן בּוֹ, גַּם כֵּן צָרִיךְ לַחֲזוֹר וְלִקְרֹאת בְּכֻנְהָא⁽¹⁴⁾.

(14) ומי ששכח לומר 'ברוך' שם כבוד מלכותו לעולם ועד, כתב בביה"ל לעיל (סי' סא ס"ג ד"ה אחר) שאם אמר 'ואהבת' אין צריך לחזור עבור זה, אלא יאמרנו במקום שנוכר.

וכן לענין מי שלא כיוון ב'ברוך' שם כבוד מלכותו וכו', כתב הגר"ח קניבסקי (דעת נוטה עמ' קצט, ובשונה מהלכות סי' סא ס"א) בדעת הביה"ל הג"ל, שאם התחיל כבר 'ואהבת' אין צריך לחזור, וכן כתב הערוך השלחן (ס"ח).

ולענין אמירת 'שלוש' באמצע קריאת שמע, כתב לקמן (סי' סו ס"ק יא) שלא יפסיק לאמירת 'שלוש' בין 'שמע ישראל' ל'ברוך' שם כבוד מלכותו כיון שגם 'ברוך' שם כבוד מלכותו, וכן בשו"ע לעיל (סי' סא ס"ד) כתב שיש להפסיק מעט בין 'ברוך' שם 'ואהבת', וביאר המשנב"ס שם (ס"ק לא) ש'ברוך' שם כבוד מלכותו שמים. אכן, ברמ"א (שם) כתב שיש להפסיק מעט בין 'אחד' ל'ברוך' שם כבוד, כיון שעיקר קבלת עול מלכות שמים הוא בפסוק ראשון.

[משנב"ס"ק יג]

מִכָּל מָקוֹם כָּל שֶׁבָּאֵמֵצֵעַ פָּנָה לְבּוֹ לְדַבְּרִים אַחֲרֵיהֶם⁽¹⁵⁾ הָרִי לֹא קָבַל עָלָיו מַלְכוּת שָׁמַיִם בְּהִסְתַּמְּתָה הַלְבָּב⁽¹⁶⁾.

(15) וכשפנה ליבו לדברים אחרים, כתב בביה"ל לקמן (סי' קא ס"א ד"ה המתפלל) לענין תפילה, שאף אם יכוון בהמשך, כיון שהפסיק בין התיבות במחשבות לדברים אחרים יש לעיין לענין דיעבד, אך לכתחילה יש להזהר בזה מאד, ומקור דבריו מהרשב"א שמוזכר כאן בשע"צ (ס"ק טז) לענין קריאת שמע.

(16) ובטעם הדבר שדוקא בפסוק ראשון הכוונה מעכבת, כתב לעיל (סי' ס ס"ק יא) כיון שבו יש עיקר קבלת עול מלכות שמים ואחדותו יתברך, וראה מה שכתבנו שם לענין הכוונות בפסוק זה.

[משנב"ס"ק יד]

וְחֲזוֹר וְקוֹרְאִי⁽¹⁷⁾ וכו', וְאִם נִזְכַּר בְּאֵמֵצֵעַ פְּרִשְׁת "וְהָיָה אִם שָׁמַע", יִגְמַר עַד "וַיֵּאמֶר" וְיִתְחַל וְיִקְרָא "שָׁמַע" עַד "וְהָיָה אִם שָׁמַע" וְיִחְזוֹר לְפָרִשְׁת "וַיֵּאמֶר"⁽¹⁸⁾.

(17) ואם לאחר שהתחיל את הפסוק 'שמע ישראל' נזכר שלא כיוון בו, כתב בשו"ת שבט הלוי (ח"י סי' טז) שיכוון אפילו באמצע הפסוק היכן שנוכר, ולדעת החזו"א (דעת נוטה עמ' קצח, ועמ' שז) גם אם נזכר שלא כיוון בפסוק הראשון רק לאחר שסיים לאומרו, מועיל לכיוון את כוונות הפסוק בלא לחזור עליו. והוסיף הגר"ח קניבסקי (דעת נוטה עמ' קצח) שדוקא כשלא הסיח דעתו מפסוק זה, אמנם הוסיף (בספרו שיח השדה ח"ג ברכות יג, ב) שבמשנב"ס (סי' סא ס"ק כב וסי' קא ס"ק ד) מבואר שלא מועיל לכיוון לאחר מכן. וראה מה שכתבנו לקמן סי' קא שם.

ומי שהוא אנוס ויודע שלא יוכל לכיוון אפילו בפסוק הראשון, כגון שנמצא במקום מסוכן ואין דעתו מיושבת עליו לכיוון, הסתפק הפתחי תשובה (ס"ד) אם חייב לקרוא קריאת שמע.

(18) מבואר שקריאת הפרשיות שלא על הסדר מועילה, ובביה"ל לקמן (סי' סד ס"א ד"ה אע"פ) כתב שיש מפקקים שאולי מדרבנן לא יצא אם לא אמר את הפרשיות בסדרן.

[ביה"ל ד"ה וחזור וקורא]

דקספס א"ס הוא מְדַאֲרִיקָא או מְדַרְבְּנָן⁽¹⁹⁾.

(19) ונפקא מינה בזה, כתב הפמ"ג (משנב"ס"ק ג) כשמוספק אם כיוון בפסוק ראשון, שמדאורייתא צריך לחזור ומדרבנן לא, אכן, במשנב"ס לקמן (סי' סד ס"ק ז) כתב, שאם אינו זוכר אם כיוון בפסוק ראשון, צריך לחזור ולאומרו.

[משנב"ס"ק טז]

מִתְנַמְנֵם⁽²⁰⁾ וכו', אִם נִשְׁפָּקַע בְּשִׁנָּה וְלֹא קָרָא, לֹא יִצְאֵא⁽²¹⁾ וכו', וְיִשַּׁע אֲזַמְרִים דְּגַם הַשְּׂנִיָּה הוּא מִן הַתּוֹרָה⁽²²⁾.

(20) וגדר מתנמנם, כתב לקמן (סי' תרצ"ו ס"ק לט) שהיינו שקוראים לו ונענה ובשמוזכרים לו דבר, הוא נזכר, אך אינו יודע לענות סבא, אלא שמו"מ יכול לכוון לצאת.

(21) ומי ששקע בשינה ולא קרא אף את הפסוק הראשון של קריאת שמע וכן לא התפלל ומתקרב סוף זמן קריאת שמע ותפילה, האם חייבים להעירו [ומה שכתב השו"ע כאן 'שהיה ישן' כתב המקור חיים (ס"ה) שהיינו מתנמנם], דעת הגרש"ז אויערבך (הליכות שלמה תפלה מלואים סי' יב והע' ו) שראוי להעיר אותו כדי שיקרא קריאת שמע ויתפלל, שאף שאין עליו חיוב כלל ולא יענש על זה מפני ביטול עשה, כיון שאנוס הוא, מ"מ הסבא היא שיש לזכותו שלא יפסיד מצות קריאת שמע ותפילה [ובהערה שם הביאו את המקור חיים הג"ל]. מאידך, בשו"ת קרן לדוד (סי' יח) ובשו"ת שבט הלוי (ח"ח סי' לח) כתבו, שכונת השו"ע שכתב 'היה ישן' היא אפילו ישן ממש ולא רק מתנמנם, ועל זה כתב השו"ע שמעיקר הדין מצערים אותו ומעירים אותו כדי שיקרא על כל פנים את הפסוק הראשון של קריאת שמע.

(22) ו'ברוך' שם כבוד מלכותו וכו', כתב הפמ"ג (א"א ס"ק ה) שאף לדעה זו ששו"ת הפרשיות מהתורה, מ"מ 'ברוך' שם כבוד וכו' חיובו רק מדרבנן.

[משנב"ס"ק יז]

לֹא יִרְמֹז⁽²³⁾. וְאִפְּלוּ לְדָבָר מִצְּנָה אֲסוּר לְרְמֹז⁽²⁴⁾, וְכָל-שֶׁכֶּן שְׂאָסוּר לְשִׂאף טַבָּאק בְּקִרְיָאֵת שְׁמַע⁽²⁵⁾.

(23) וכן כשקורא קריאת שמע שעל המיטה, כתב הבן איש חי (שנה א פ' וראר אות יג) שאסור לו לרמוז, ולענין הקורא קריאת שמע שלא בזמנה עם ברכותיה, דעת הגר"ח קניבסקי (שאלת רב ח"א עמ' קעז) שגם בה אסור לרמוז או לקרץ.

וכששותק באמצע קריאת שמע, כתב הפתחי תשובה (ס"ו) שגם אז אסור לרמוז, והוסיף שלרש"י דהריטב"א שכתבו (יומא יט, ב) שהטעם שאסור לרמוז הוא כיון שמפריע בכוונה, יש לומר שאם יפסיק באותו זמן מלומר קריאת שמע, יהיה מותר לו לרמוז, ובחסד לאלפים (ס"ה) ובשו"ת אור לציון (ח"ב פ"ו תשובה ז) כתבו שגם אז אסור ברמז, כיון שאין איסור הרמזיה מטעם ביטול הכוונה אלא משום שנראה כקורא עראי.

ובדיעבד, גם אם עבר ורמוז באמצע קריאת שמע, כתב הרמב"ם (פ"ב מהל' קריאת שמע ה"ח) שיצא ידי חובה, וכן כתב בביה"ל לקמן (סי' קצא ס"ג ד"ה בעודו) לענין מי שהתעסק באיזה דבר באמצע ברכת המזון.

(24) ולרמזו כדי למנוע מחבירו עשיית מעשה איסור, כתב הכף המשך במילואים עמוד 16

מילואים

הלכות קריאת שמע סימן ס סא

המשך מעמוד צד

ולחשיג כבוד, ביטל עשה זו ועונשו גדול. וכן האריך בזה בספרו שם עולם (ח"א פ"ב).

והוסיף בספרו חובת השמירה (פ"י אות ה) שכשאומר "ישמרתם את דברי אלה על לבבכם" שהוא קבלת עול מצוות, שיתבונן על עצמו שלא לעבור על לאוין ועשיון התלוים בדיבור ובמחשבה, כי כולם הם דברי ה' יתברך.

[משנ"ב ס"ק ג]

לקבל עליו על מלכות שמים, להיות נהנה על קדוש השם המיוחד, ד"ה: "בכל נפשך".

(2) כוונה זו להיות נהנה על קדוש השם, כתב החי' אדם (כלל בא סי"א) בשם הוזהר שיכון אותה מיד אחרי המילה 'אחד'. ועוד כתב שם שידמה בדעתו כאילו הוא נשורף עכשיו על קדושת שמו ויחשב לו כאילו עשה בפועל ממש. ומלבד זאת כתב החי' אדם (שם סי"ג) שבמילים 'ובכל נפשך' יכון לקיים מצות עשה של אהבת ה' אפילו נוטל את נפשו.

(פס"ז אות כח) שיראה להכניס אהבת ה' יתברך בלבו שלא יהיה כדובר שקר ח"ו, ובספרו שמירת הלשון (ח"ב חתימת הספר פ"ב) כתב גם כן שכשאומר 'ואהבת' יראה להכניס בלבו אהבת ה' ויתבונן בגדלות הבורא ורוממותו. והוסיף שאם קשה לו לכוון כל זה בעת קריאת שמע, יראה להתבונן בזה על כל פנים פעם אחת ביום, וטוב שיתבונן בזה אחרי צאתו מבית הכנסת לפני שיכנס לביתו לאכול, כמו הרבה מצוות שאין לאכול לפני קיומן.

וכיצד יגיע האדם לאהבת המקום ברוך הוא, כתב בביה"ל לעיל (סי"א סי"א ד"ה הוא כלל) שיגיע לכך על ידי התורה, שכן נאמר בספרי (דברים פסוק לג) 'ואהבת' - איני יודע כיצד לאהוב את המקום, תלמוד לומר 'יהיו הדברים האלה אשר אנכי מצוך היום על לבך', שמתוך כך שילמד יכיר את גדלותו של הקב"ה שאין לו ערך ולא קץ. תתישב האהבה בלבו בהכרח, ויעריך בלבו כי כל מה שיש בעולם מעושר ובנים וכבוד, הכל הוא כאין נגד אהבתו יתברך, ויתגיע תמיד בבקשת חכמת התורה למען ישיג ידיעה בהשם, והקובע את מחשבתו בענינים הגשמיים ובהבלי העולם שלא לשם שמים, רק להתענג

הלכות קריאת שמע סימן סב סג

המשך מעמוד צד

[משנ"ב ס"ק ט]

מצוה מן המצוות לעמוד בשעת פסוק ראשון⁽¹⁰⁾.

(10) אמנם, בביה"ל לקמן (סי" עב סי"ד ד"ה וכל) כתב שאת הפסוק הראשון לדברי הכל 'אסור' לקרוא כשהוא מהלך.

[משנ"ב ס"ק י]

צ"ע בשערי תשובה ובקרי' מגידים⁽¹¹⁾ וכו', ונכון לתקמיר⁽¹²⁾.

(11) ולענין המנהיג את הקרן אין יקרא קריאת שמע, שהשערי תשובה (סי"ב ב) כתב שאף המנהיג את הקרן אין צריך לעמוד, והפמ"ג (משנ"ב ס"ק ב) כתב שיעמוד בפסוק הראשון.

(12) ולענין תפילת הדרך כשורכב על בהמה, כתב לקמן (סי" קי ס"ק כג) שיעמוד עמו, כיון שאם ימשיך לרכב נחשב כמהלך. והוסיף, שהוא הדין אם יושב בעגלה, אינו צריך לחדת ממנה, אלא שאם אפשר לו יעצור את נסיעתה ויאמור תפילת הדרך.

שמאי, ובלילה אף בבית שמאי לא עושה, שהרי לדבריהם אסור לעמוד בלילה.

(8) ואף אם נעמד כדי לעשות בבית שמאי ולא כדי לעורר את הכוונה, כתב הפמ"ג (א"א ס"ק ב) בתחילה שיתכן שצריך לחזור ולקרוא, ולמעשה סיים בצריך עיון.

[משנ"ב ס"ק ח]

בדאמרינן בפרק פירה, מאן דעבר אדנפן שרי למקריה צברנא⁽⁹⁾.

(9) ואף שעל העובר על דברי חכמים כתוב בגמרא (ברכות ג, ב) שחייב מיתה [והוא לקמן סי' תסח ס"ק כג], ביאר הפמ"ג (א"א ס"ק ב ד"ה דע) שהגמרא מודברת ברצוה לעשות בדברי בית שמאי, והשו"ע כאן מודבר באדם שמתמיד לעמוד כיון שרצוה לעורר כוונתו, ובכל אופן נקרא עברין כיון שעבר על דברי חכמים.

הלכות קריאת שמע סימן סד סד

המשך מעמוד 194

סי' רמז ס"ק א) והמקור חיים (סי' סו סוף ס"א) שצריך לקום, וכן כתב בשו"ת שלמות חיים (סי' נה), והחזו"א (דעת נוטה עמ' ריא הע' 49) הורה שאפילו בפסוק הראשון יש לקום. מאידך, האדרי"ת (צוהר, אהל ברוך עמ' עט) הורה שבפרשה הראשונה אין לקום, אבל בפרשה השניה נראה שצריך לקום, ולמעשה סיים בצ"ע. ובשו"ת שבט הלוי (חי' סי' קמו) כתב שבאמצע הפרק פטור מלקום, אבל בין הפרקים נראה שחייב.

(25) ולקנה את אפו, כתבו הבן איש חי (שם) והקף החיים (סי" כו) שאם הוא קינה בעלמא, אסור כמו שאסור לשאוף טבק, אכן אם יש בזה משום כבוד הבריות, מותר ואפילו בפרשה הראשונה, ובעת הקינה יפסיק את הקריאה. וכן לנוסף במניפה בימי הקיץ כדי להקל מהחום, כתבו הבן איש חי (שם) והקף החיים (סי" כו) שאסור באמצע קריאת שמע.

החיים (סי' סו ס"ק ז) בשם הריטב"א (יומא יט, ב) שאם אין אפשרות אחרת, מותר לו לרמוז ואפילו להפסיק בדיבור, שהרי לא גרע משאלת שלום שמותרת מפני היראה, וכבוד שמים עדיף, וכן כתב המקור חיים (סי').

והאוסף צדקה בעודו קורא קריאת שמע, כתב הבן איש חי (שנה א פ' וארא אות יג) שאף שזה דבר מצוה, מ"מ אסור לעשות כן.

ולענין נתינת צדקה באמצע קריאת שמע, כתב הגרי"ח קניבסקי (דרך אמונה מתנות ענים פ"י ציה"ל ס"ק צו) שבאמצע התפילה יתכן שפטור, משום שהעוסק במצוה פטור מהמצוה, אלא שהוסיף (אשי ישראל פ"ב הע' פג) שאם רצוה בכך מותר לתת צדקה אף בפרשה הראשונה של קריאת שמע.

ולקום בפני תלמיד חכם באמצע קריאת שמע, כתבו הברכי יוסף (י"ד

מילואים

הלכות קריאת שמע סימן סג סד

המשך מעמוד קודם

[משנ"ב ס"ק יח]

מותר לקרוא בפניו שניהם⁽²⁶⁾.

(26) ואף שמותר לרמוז בה, ביאר הגר"ש אלישיב (שיעורי מרן הגר"ש אלישיב ברכות כג, ב) שבאותו זמן שמרמז יש לו להפסיק את הקריאה.

ולרמוז לצורך מצוה בין הפרקים שבקריאת שמע, כתב הלבושי שר (על המג"א ס"ק ט) שלדברי הכל מותר.

ולרמוז לקטן כדי שיתפלל, כתב הבן איש חי (שנה א פ' וארא אות יג) שנחשב דבר מצוה אף שהקטן עדיין אינו חייב בתפילה.

[ביה"ד לא ירמוז]

צ"ל לקמן בסימן קד בשער השו"ב שצ"ק קטן א⁽²⁷⁾.

(27) שם כתב שיש היתר לרמוז באופן שהדבר מטרודו מלכוון, ואפילו בתפילת שמונה עשרה.

ולכן גם כשילד קטן מטרודו בשעת הקריאה ובגללו אינו יכול לכוון

הלכות קריאת שמע סימן סה

המשך מעמוד צט

שכיון שלא שייך הטעם המובא כאן לענין קריאת שמע, כי זו תפילה שהקב"ה ירחם עלינו במידת הרחמים שלו, ואינו סיפור שבחיו כמו קדושה, מסתבר שאין הדבר נוהג אלא במתפללים עצמם, ומו שאינו מתפלל עמהם אינו צריך לומר עמהם. וכתב שהעולם נהגו לאומרים, ובטעם הדבר כתב, שככל שהציבור גדול יותר, כך מתעוררים רחמי שמים על המתפללים.

וכן ב'מחידים דרבנן', כתב במשנ"ב לקמן (סי' קט ס"ק ה) שצריך לכוון עם הציבור, שלא יראה ככופר אם לא ישתחוה עמהם.

[משנ"ב ס"ק י]

בפסוקי דזמרה נראה דצ"ל להקמיר יותר מפסוק ראשון⁽²⁸⁾.

(28) ולומר עם הציבור 'ברוך שם כבוד מלכותו' וכו' כשהוא באמצע אמירת פסוקי דזמרה, כתבו המטה אפרים (סי' תרי"ט ס"ג) ובשו"ת שבט הלוי (ת"י סי' יז אות ו) ובשונה הלכות (סי') שיש לאומרו עמהם.

[משנ"ב ס"ק יא]

ובפסוקי דזמרה יש להפסיק⁽²⁹⁾ כדי לקבל על מלכות שמים עם הציבור⁽³⁰⁾ וכו', כנגזן כמו שהצבור אומרים קריאת שמע⁽³¹⁾.

(29) אמנם לענין עניית אמן כשעומד בברכת 'ברוך שאמר', כתב לעיל (סי' נא ס"ק ב) שאם נמצא בסוף הברכה ואמר ברוך אתה ה' לפני ששים מלך מהולל בתשבוחות, אסור לענות אמן במקום כזה, כי מקלקל בכך את הברכה.

ולענין עניית 'אמן יהא שמיה רבה' וקדושה בסוף 'ישתבח' אחרי שאמר מלך גדול ומהולל בתשבוחות, ולא גמר 'חי העולמים', הסתפק לעיל (סי' נד ס"ק ג) אם מותר לענות דברים אלו שם, שהרי הכל מאמר אחד, ובכל ברכה קצרה אסור להפסיק אפילו לאמן יהא שמיה רבה' וקדושה, וכתב שיש לחלק וצ"ע.

(32) וכשהציבור אומר 'שמע ישראל' הנאמר קודם אמירת קרבנות, כתב הגר"ש אויערבך (הליכות שלמה תפלה פ"ו סי') שבאמצע פסוקי דמורה לא צריך לאומרו יחד עם הציבור, כיון שאין בכך ענין של קבלת עול מלכות שמים של הציבור, וראה מה שכתבנו לעיל ה' 17 מהגר"ש אלישיב.

לשבח, כתבו השו"ע הרב (סי' קט ס"ב) הקצות השלחן (שם) והערוך השלחן (סי') שצריך לכוון עמהם כשאומרים 'ואנחנו כורעים', שלא יהיה נראה ככופר במי שהציבור כורעים ומשתחוים לו. אכן, הגר"ח קניבסקי (אשי ישראל פ"ב ה' נד) כתב שאין צריך לכוון עמהם בעליו לשבח, כיון שאין כורעים כולם יחד באותו הזמן.

(18) ואמירת 'שמע ישראל' בקדושה של מוסף, דעת הגר"ש אלישיב (תפילה כהלכתה פ"ג ה' קיט) שגם היא בכלל פסוק ראשון של קריאת שמע שצריך לענות עם הציבור, וכן משמע בערוך השלחן (סי' סו ס"ו). וכן באמירת 'שמע ישראל' שבהוצאת הספר תורה, דעת הגר"ש אלישיב (קיצור הלכות קריאת התורה שעל ידי כולל אברכים רחובות סמ"א) שיש לאומרו עם הציבור, וראה להלן ה' 21 מה שכתב הגר"ש אויערבך לענין אמירתו באמצע פסוקי דמורה.

מאידך, דעת הגר"ח קניבסקי (אשי ישראל בסוף הספר תשובה מט) שמי שאינו מתפלל מוסף עם הציבור, אין נהגים שיאמר עמהם 'שמע ישראל' בקדושה של מוסף, וכן לא ב'שמע ישראל' שאומרים בשעת הוצאת ספר תורה ולא ב'שמע ישראל' שאומרים ביום כיפור קטן.

וכשהציבור קורא קריאת שמע לאחר זמנה, כתב בשו"ת אור לציון (ח"ב פמ"ה תשובה ח) שאין צריך לקרוא עמהם, כיון שאין קוראים אותה משום מצות קריאת שמע אלא רק כדי להתפלל מתוך דברי תורה, ואינו נחשב שאינו רוצה לקבל עליו עול מלכות שמים עם הציבור.

(19) אמנם לענין חיוב אמירת קדושה עם הציבור (המבואר ברמ"א לקמן סי' קכ"ב), כתב בשו"ת אגרות משה (א"ח ח"ג סי' פט) שהוא מעיקר הדין ולא רק מנהג דרך ארץ. ובטעם החילוק שבין קריאת שמע לקדושה, כתב בשו"ת אגרות משה (שם), שקריאת שמע חיובה קבוע לאומרה פעמיים ביום ולא יותר, ולכן החיוב לאומרה עם הציבור אינו אלא משום דרך ארץ שלא יראה כאילו נמנע מקבל עליו עול מלכות שמים, מה שאין כן אמירת קדושה שכל עיקר דינה הוא לקדש שם שמים עם הציבור, ועל כן חובה לאומרה מעיקר הדין אפילו מאה פעמים ביום.

ולענין אמירת י"ג מידות עם הציבור, כתב בשו"ת אגרות משה (שם)